

Adatlap¹ témahirdetési javaslatához a Csonka Pál Doktori Iskola Tanácsa részére

Témavezető² neve: Dr. Krähling János
e-mail címe³: krahling@eptort.bme.hu

Téma címe: Protestáns templomépítészeti kutatások

A **téma** rövid leírása⁴:

A magyar újkori építészettörténet speciális témája a protestantizmus templomépítészete, amelynek tárgyalása rend szerint csak érintőlegesen jelenik meg az építészettörténeti összefoglaló monográfiákban. A felvázolt kutatási téma aktualitását adja, hogy a reformáció ötszázadik évfordulója alkalmából jelentős kutatások és publikációk készülnek a témáról anélkül, hogy a történelmi Magyarország – közismerten európai mércével is jelentős – protestáns templomépítészete kellő mélységben szerepelne. A tervezett kutatások e hiányosságok felszámolását is enyhíteni célozzák, mind hazai vonatkozású tipológiai kutatások bővítésével, mind pedig az európai összefüggések bemutatásával.

A protestáns templomépítészet kutatásának módszertanát hagyományosan a tipológiai megközelítés határozza meg, alapvető szakirodalma Kováts J. István, Friedrich Loránd, Bibó István, Winkler Gábor nevéhez köthető. A téma építészettörténeti, egyházművészeti kontextusának meghatározása Marosi Ernő és Sisa József összegző publikációiból ismert.

A kutatómunka alapkérdése is elsősorban tipológiai természetű: hogyan lehet az eddig ismert típusok rendszerét bővíteni, tematikailag és tipológiailag további csoportokkal árnyaltabban bemutatni.

A kutatás megközelítésmódjai között az építészeti téralakítás és használat, az építészetelmélet, az egyháztörténet, a szerkezettörténet valamint az építőmesteri-gyakorlati szempontok egyaránt szerepelnek. Új megközelítést jelenthet az építészeti formálásnak a kulturális identitás, az építetetői reprezentáció, az európai minták követése szempontjából történő elemzése. A kutatás módszertanában az írott és képi/rajzi források feltárása mellett az épület, mint forrás szintén hangsúlyos szerepet kap.

A tervezett kutatómunka - a lebonyolíthatóságot figyelembe véve - egy adott

¹ Az adatlapot egy példányban kinyomtatva és aláírva a Szilárdságtani Tanszék titkárságára, elektronikus változatban pedig a Doktori Iskola titkárának (Kóródy Anna, korody@eik.bme.hu) kell eljuttatni. A témahirdetés elfogadása esetén az adatlap felkerül a Csonka Pál Doktori Iskola (<http://www.szt.bme.hu/index.php/oktatás/csonka-pál-doktori-iskola>), a témahirdetés rövid leírása pedig az Országos Doktori Tanács (<http://www.doktori.hu/>) honlapjára.

² A témahirdetés elfogadása automatikusan a témavezető akkreditációját is jelenti az azévi felvételi eljáráshoz.

³ Kérjük, olyan elérhetőséget adjon meg, ahová biztonsággal küldhetünk hivatalos értesítéseket.

⁴ A téma (szóközökkel) 2000-4000 leütés hosszú. A jelentkező hallgatókat bővebben tájékoztató változatot, (mely a téma fent megadott releváns nemzetközi irodalmára tételesen hivatkozik) kérjük a mellékletben megadni.

terület vagy régió, illetve egyházszerkezeti egység templomainak tematikus feldolgozását célozza, amelyet a típusváltozatok bemutatása céljából régióként további templomtípusok egészítenek ki.

A **téma** meghatározó irodalma⁵:

- Harasimowicz, Jan (szerk.): Protestantischer Kirchenbau der Frühen Neuzeit in Europa – Grundlagen und neue Forschungskonzepte. Schnell&Steiner, Regensburg, 2015.
- Spicer, Andrew (szerk.): Lutheran Churches in Early Modern Europe. Ashgate, Farnham/Burlington, 2012.
- Sisa J.-Wiebenson, D.(szerk.): Magyarország építészetének története. Vince Kiadó, Bp. 1998.
- Bibó, I.: Der protestantische Kirchenbau in Ungarn um 1800 Teil I-II. Mitteilungen der Gesellschaft für Vergleichende Kunstforschung in Wien 36/3. (1984) 1-4. és 37/1-2 (1985) 1-5.
- Bibó István: Az Alföld késő barokk és klasszicista építészetének néhány kérdése. Építés- és Közlekedéstudományi Közlemények 1967, 3-4. pp. 525–567.
- Marosi Ernő: Magyar református templomok – művészettörténeti áttekintés. In: Dercsényi-Hegyi-Marosi-Takács: Református templomok Magyarországon. Hegyi & Társa Kiadó, Budapest 1992. pp. XXVI-LIV.
- Sisa József (szerk.): Magyar művészet a 19. században - építészet és iparművészet. ([Beke László – Sisa József (főszerkesztők): A magyarországi művészet története - magyar művészet a 19. században.] MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Osiris Kiadó, Budapest, 2013.
- Winkler Gábor: Építésztörténeti áttekintés. In: Evangélikus templomok Magyarországon. Szerk.: Dercsényi Balázs. Hegyi&Társas Kiadó, Budapest, 1992. pp. XXVII-XLV.
- Krähling János: Evangélikus templomok a mai Magyarországon. (Veszendő templomaink III.) Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.
- Andorné Tóbiás Judit: A XVII-XVIII. századi Magyarország barokk templomépítészetének szerkezeti kialakulása és fejlődése In: Építés-Építésztudomány VI. 3-4. sz., Budapest, 1974, 341-386.

A **téma** hazai és nemzetközi folyóiratai⁶:

- Építés-Építésztudomány (Scopus)
- Acta Historiae Artium (Scopus)
- Architektúra a Urbanizmus (Scopus)
- Periodica Polytechnica Architecture (Iconda)
- Ars Hugarica
- Műemlékvédelem
- Architectura Hungariae

⁵ Minimum 5, maximum 10 cikket vagy monográfiát kérünk felsorolni, amik között feltétlenül szerepelnie kell a legfrissebb, legismertebb eredményeknek.

⁶ Minimum 5, maximum 10 folyóirat megadását kérjük, melyek között feltétlenül szerepelnie kell a PhD fokozatszerzés szempontjából elengedhetetlen (Scopus és/vagy Sci illetve Iconda minősítésű idegen nyelvű folyóiratoknak is. Kérjük, ezeket a periodikákat a felsorolásban jelöljék meg.

A **témavezető** fenti folyóiratokban megjelent 5 közleménye:

- Krähling János: A hazai evangélikus templomépítészet kutatásának feladatairól. Építés-Építészettudomány XXVI. (1996) /1-2. pp165-173.
- Krähling, János: Die evangelische Kirche von Miklós Ybl in Kecskemét. Acta Historiae Artium 55. (2014) 177-192.
- Krähling János, Nagy Gergely Domonkos: Príspevok k výskumu architektoktonického dedičstva slovenských evanjelikov v Uhorsku - tradícia Barokovej centrality, Architektúra & Urbanizmus / Architecture and Urbanizmus XLV: (1-2) pp. 2-19.
- Krähling János – Nagy Gergely Domonkos: Late baroque greek-cross plan type Lutheran churches in Hungary. Periodica Polytechnica Architecture 40. (2009) 2. 77–86.
- Krähling János: Adalékok a hugenotta imaház típus magyarországi elterjedéséhez - a Charenton-típus. Műemlékvédelem LIII (2009) 4. pp. 190-196.

A **témavezető** utóbbi tíz évben megjelent 5 legfontosabb publikációja:

- Krähling János: „La chiesa evangelica di Pest di Mihály Pollack.” In: Giuliana Ricci, Giovanna D'Amia (szerk.): Leopoldo Pollack e la sua famiglia: Cantiere, formazione e professione tra Austria, Italia e Ungheria. Milano. Istituto per la Storia dell'Arte Lombarda, 2009. pp. 187-194 + 4p. 9 ábrával.
- Krähling János, Nagy Gergely Domonkos: Príspevok k výskumu architektoktonického dedičstva slovenských evanjelikov v Uhorsku - tradícia Barokovej centrality. Architektúra & Urbanizmus XLV (2011) 1-2. pp. 2-19.
- Krähling János, Koppány András, Fekete J Csaba, Halmos Balázs, Józsa Anna: The marionette opera and the orangerie of Eszterháza (Fertőd, Hungary). Building archaeology methods and theoretical reconstruction. Materiali e Strutture - Problemi di Conservazione 2 (2013) 4, pp. 75-94.
- Krähling János: Architektur und Gedächtnisgemeinschaft: Die Kirchen der evangelisch-lutherischen Deutschen im Komitat Tolnau in Ungarn. In: Fata Marta (szerk.): Migration im Gedächtnis: Auswanderung und Ansiedlung im 18. Jahrhundert in der Identitätsbildung der Donauschwaben. Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde – Schriftenreihe 16. ISBN: 978-3-515-10329-9 Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2013. pp. 169-186.
- Krähling, János: The Protestant Church Architecture of East-Central Europe in the Seventeenth to Eighteenth Centuries - From Medieval Heritage to New Spatial Solutions: - An Overview. In: Harasimowicz Jan (szerk.): Protestantischer Kirchenbau der Frühen Neuzeit in Europa: Grundlagen und neue Forschungskonzepte. Schnell und Steiner, Regensburg, 2015. pp. 131-146.

A **témavezető** eddigi doktoranduszai⁷:

(név/felvétel éve/abszolutórium megszerzésének éve/PhD fokozat éve)

- Vukoszávlyev Zorán (absz.:2000) PhD 2003
- Halmos Balázs (absz: 2004) PhD 2007
- Marótyz Katalin (absz.: 2005) PhD 2007
- Nagy Gergely (absz.: 2010) PhD 2015
- Józsa Anna Ildikó absz.: 2013 (nyilv. védés 2016)
- Gábor-Szabó Zsuzsanna absz.: 2009.
- Baku Eszter Judit absz.: 2013.
- Frey György Péter absz.: 2013.

Melléklet: a téma bővebb leírása

Budapest, 2016. február 29.

Dr. Krähling János

⁷ Kérjük, a témavezetési tevékenységre vonatkozó adatokat abban az esetben is adja meg, ha témavezetőként a DI már korábban akkreditálta, vagy tőzstagként témavezetői akkreditációja nem szükséges.

Protestáns templomépítészeti kutatások

A magyar újkori építészettörténet speciális témája a protestantizmus templomépítészete, amelynek tárgyalása rend szerint érintőlegesen jelenik meg az építészettörténeti összefoglaló monográfiákban.⁸ A téma kutatása ugyanakkor egyre bővül, és ennek különleges hangsúlyt ad a reformáció közelgő ötszázadik évfordulója, amelynek előkészítéseként jelentős európai kutatások folynak a protestantizmus templomépítészetről.⁹ A félezer évvel ezelőtt elkezdődött egyháztörténelmi folyamat egy nagy kísérletként is értelmezhető Európa kultúrájának a megújítására, amelynek az építészetre is jelentős hatása volt. A téma aktualitását indokolja az a körülmény is, hogy a közelmúltig elvétve jelentek meg olyan európai építészettörténeti összefoglalások, amelyek ebben a témakörben a történelmi Magyarország – európai mércével is jelentős – építészetét kellő mélységben tárgyalják.¹⁰ A felvázolt kutatási téma e hiányosságok felszámolásához kíván hozzájárulni, mind hazai vonatkozású tipológiai kutatások bővítésével, mind pedig az európai összefüggések bemutatásával.¹¹

A protestáns templomépítészet kutatásának módszertanát hagyományosan a tipológiai megközelítés határozza meg. A téma magyar kutatástörténetének kezdete a két világháború közötti időszakra tehető, ennek első összegzéseként jelentek meg az 1940-es években a hazai református illetve evangélikus templomépítészetet monografikusan bemutató kötetek. A második világháború után meginduló – mindmáig befejezetlen – műemléki topográfiai munkák, a műemlékvédelem újjászervezése és tudományos apparátusának megerősödése, továbbá Bibó István e témában folytatott kutatásai jelentik a téma feldolgozásának ma is aktuális alapvetéseit. Bibó cikke az Alföld protestáns templomépítészetéről, majd 1984-85-ben publikált tipológiai vázlatja jelölte ki a vizsgált épületkör elemzésének fő vonalait.¹² Winkler Gábor publikálta 1992-ben – több nyugat-magyarországi városi evangélikus templom kutatása után – a hazai evangélikus templomépítészet új szempontú történeti összefoglalását.¹³ A hazai református templomok művészettörténeti áttekintését Marosi Ernő foglalta össze 1992-ben, különös hangsúlyt fektetve a középkori templomoknak a reformált liturgia és térhasználat szempontjai szerinti átalakítására, egyházművészeti megújulására.¹⁴ Jelen témavázlatot benyújtó kutató öt alkalommal elnyert OTKA kutatási támogatás elvégzésével egy országos szintű evangélikus templomfelmérés és topografikus feldolgozás munkálatait irányította, amellyel a hazai protestáns templomtipológia – elsősorban a Dunántúl régiói és Nógrád megye vonatkozásában – altípusokkal bővült.¹⁵ A Sisa József szerkesztésével megjelent, a magyar építészet és iparművészet 19. századi történetét összefoglaló kézikönyv – Bibó István, Sisa József és Róka Enikő tanulmányaival – a korszak protestáns templomépítészetének legújabb összegzését jelenti.¹⁶

A kutatómunka alapkérdése is elsősorban tipológiai természetű: hogyan lehet az eddig ismert típusok rendszerét bővíteni, tematikailag és tipológiailag további csoportokkal

⁸ Sisa 1998.

⁹ Spicer 2012, Harasimowicz 2015.

¹⁰ Andrew Spicer kötetéből például csaknem teljesen kimaradt, csupán az erdélyi szász templomépítészet egy résztémájával jelenik meg a Kárpát-medence protestáns templomépítészete.

¹¹ A Jan Harasimowicz (Wroclawi Egyetem) által vezetett nagy európai kutatási projektben a témahirdető is szerepel.

¹² Bibó 1967; Bibó 1984-85.

¹³ Winkler 1992.

¹⁴ Marosi 1992.

¹⁵ Ennek előzetes publikációja: Krähling 2004.; a téma legutóbbi összefoglalása: Krähling 2015.

¹⁶ Sisa 2013.

árnyaltabban bemutatni. A tervezett kutatómunka - a lebonyolíthatóságot figyelembe véve - egy adott terület vagy régió, illetve egyházszervezeti egység templomainak tematikus feldolgozását célozza, amelyet a típusváltozatok bemutatása céljából régióként további templomtípusok egészítenek ki.

A kutatás megközelítésmódjai között az építészeti téralakítás és használat, az építészetelmélet, az egyháztörténet, a szerkezettörténet, valamint az építőmestéri-gyakorlati szempontok egyaránt szerepelnek.¹⁷ Új megközelítést jelenthet az építészeti formálásnak a kulturális identitás, az építetők reprezentáció, az európai minták követése szempontjából történő elemzése. A kutatás módszertanában az írott és képi/rajzi források feltárása mellett az épület, mint forrás, szintén hangsúlyos szerepet kap.

A kutatóhely, a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék megfelelő kutatási infrastruktúrával, és - az elmúlt évtizedek vonatkozásában - a téma szempontjából releváns, számos publikációval bemutatható kutatási gyakorlattal rendelkezik a témában, amely a téma meghirdetését segíti.

Hivatkozott irodalom:

Andorné Tobiás 1974

Andorné Tóbiás Judit: A XVII-XVIII. századi Magyarország barokk templomépítészetének szerkezeti kialakulása és fejlődése In: Építés- Építészettudomány VI. 3-4. sz., Budapest, 1974, 341-386.

Bibó 1967

Bibó István: Az Alföld késő barokk és klasszicista építészetének néhány kérdése. Építés- és Közlekedéstudományi Közlemények 1967, 3-4. pp. 525-567.

Bibó 1984-85

Bibó, I.: Der protestantische Kirchenbau in Ungarn um 1800 Teil I-II. Mitteilungen der Gesellschaft für Vergleichende Kunstforschung in Wien 36/3. (1984) 1-4. és 37/1-2 (1985) 1-5.

Harasimowicz 2015

Harasimowicz, Jan (szerk.): Protestantischer Kirchenbau der Frühen Neuzeit in Europa – Grundlagen und neue Forschungskonzepte. Schnell&Steiner, Regensburg, 2015.

Krähling 2004

Krähling János: Evangélikus templomok a mai Magyarországon. (Veszendő templomaink III.) Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.

Krähling 2015

Krähling, János: „The Protestant Church Architecture of East-Central Europe in the Seventeenth to Eighteenth Centuries - From Medieval Heritage to New Spatial Solutions: - An Overview”. In: Harasimowicz Jan (szerk.): Protestantischer Kirchenbau der Frühen Neuzeit in Europa: Grundlagen und neue Forschungskonzepte. Regensburg: Schnell und Steiner, 2015. pp. 131-146.

Marosi 1992

Marosi Ernő: Magyar református templomok – művészettörténeti áttekintés. In: Dercsényi-Hegy-Marosi-Takács: Református templomok Magyarországon. Hegyi & Társa Kiadó, Budapest 1992. pp. XXVI-LIV.

Sisa 1998

Sisa J.-Wiebenson, D.(szerk.): Magyarország építészetének története. Vince Kiadó, Bp. 1998.

¹⁷ Andorné Tobiás 1974.

Sisa 2013

Sisa József (szerk.): Magyar művészet a 19. században - építészet és iparművészet. ([Beke László - Sisa József (főszerkesztők): A magyarországi művészet története - magyar művészet a 19. században.] MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont - Osiris Kiadó, Budapest, 2013.

Spicer 2012

Spicer, Andrew (szerk.): Lutheran Churches in Early Modern Europe. Ashgate, Farnham/Burlington, 2012.

Winkler 1992

Winkler Gábor: Építészettörténeti áttekintés. In: Evangélikus templomok Magyarországon. Szerk.: Dercsényi Balázs. Hegyi&Társaság Kiadó, Budapest, 1992. pp. XXVII-XLV.

Budapest, 2016. február hó

/Dr. Krähling János/
BME Építészettörténeti és Műemléki Tsz.